

Nettiuhrikokemus: Digitaalisen maailman varjopuoli

MARKO MIKKOLA

Marko Mikkolan väitöskirja ”Exploring Cybervictimisation: An Integrative Approach to the Dynamics Behind Victimisation” tarkastettiin Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa 8.11.2024. Vastaväittäjänä toimi professori Helgi Gunnlaugsson Islannin yliopistolta ja kustoksena professori Atte Oksanen Tampereen yliopistosta. Väitöskirjan yhteenvedo on luettavissa verkko-osoitteessa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/160585>

Matkani kyberturvallisuuden parissa alkoi vuonna 1997, vain kaksi vuotta sen jälkeen, kun sain kotiin ensimmäisen internetiin kytkeytyn tietokoneen. Intohimoni on ollut, ja on yhä teknisessä tietoturassa – ratkaisuihin, joiden pitäisi suojella meitä internetin pahantekijöiltä. Vuosikymmenten työkokemus alalta on kuitenkin opettanut minulle tärkeän huomion: pelkillä teknisillä ratkaisuilla ei voida täysin estää nettiuhrikokemuksia. Taustalla täytyy olla muutakin, jotain inhimillisempää. Vuonna 2019 sain mahdollisuuden laajentaa ymmärrystäni, kun aloitin akateemisen tutkimusmatkani nettiuhrikokemusten taustalla oleviin inhimillisiin syihin Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa.

Väitöskirjani tutkii nettiuhrikokemuksiin vaikuttavia tekijöistä, mukaan lukien nettirikollisuus ja -häirintä, keskittyen nuoriin ja nuoriin aikuisiin neljästä eri maasta neljältä eri mantereelta, sekä aikuisiin työssäkäyviin suomalaisiin. Väitöskirjani muodostuu neljästä vuosien 2019 ja 2024 välillä tehdystä tutkimuksesta hyödyntäen monipuolista kansainvälistä ja kansallista tutkimusdataa. Väitöskirjassani nettirikosuhrikokemus viittaa

uhrikokemukseen, joka on tapahtunut internetissä informaation ja kommunikaatioteknologian kautta (Hawton, 2021). Nämä laittomat teot vaihtelevat nettihäirinnästä nettirikoksiin, kuten identiteettivarkauksiin, seksuaaliseen häirintään, nettihuijauksiin ja nettistalkkaukseen, nimetäkseni vain muutaman.

Rutiininomaisen internetin ja sosiaalisen median käytön kasvu kotona tai töissä liittyy ilmiöön, jossa perinteisten rikollisuuden määrä laskee, kun taas nettirikosten määrä kasvaa (Kivivuori ym., 2018). Nettirikosuhriksi joutumisella on negatiivisia vaikutuksia niin makro- kuin mikrotasolla. Makrotasolla nettirikokset näkyvät yritysten, korporaatioiden ja yhteisöjen rahallisina arvoina. Mikro- eli yksilötasolla nettirikoksen uhriksi joutuminen voi johtaa moniin haitallisiin lopputuloksiin, jotka voivat vaihdella taloudellisista vaikeuksista psykologisiin tai käyttäytymiseen liittyviin ongelmiin (Morgan, 2020; Tran ym. 2023).

Internetiä kuvaillaan usein puhtaasti teknisenä järjestelmänä. Se koostuu globaaleista verkoista, yhteyskäytännöistä ja toisiinsa lii-

tetyistä tietokoneista, eikä sillä ole keskusvi-rastoa, joka hallitsisi sen käytänteitä ja sisältöä. Mielestäni internetiä tulisi kuvata sosioteknologisen kokonaisuutena, joka muodostuu yksilöistä, keskinäisestä vuorovaikutuksesta globaalin verkon kautta sekä teknologisten ratkaisujen hyödyntämisestä ajasta ja paikasta riippumatta. Tämä sosioteknologinen yhtenäisyys muuttaa jatkuvasti niitä tapoja, joilla työskentelemme, luomme tai kulutamme tietoa, vietämme vapaa-aikaamme, pysymme yhteydessä ystäviimme, perheisiimme ja tovereihimme sekä sitä, miten luomme uusia ystävyys-suhteita (Marchant ym. 2017). Vaikka internet on aina ollut alusta uudelle ja nopeasti muuttuville teknologioille ja palveluille, se on saanut meidät myös miettimään tärkeitä kysymyksiä koskien digitaalisia rajoja, internetin turvallisuutta ja sen yksityisyyteen liittyviä haasteita.

Internet ja sen jatkuvasti kehittyvät sosiaalisen median palvelut muovaavat nykyajan yhteisöjä. Vaikka internet tarjoaa globaalin laitteiden ja ihmisten verkon, jonka kautta voimme jakaa digitalisoitua tietoa, juuri sosiaalisen median palvelut mahdollistavat monimutkaiset ja kahdenväliset sosiaaliset suhteet, joiden kautta yksilöt ja yritykset toimivat (Marchant ym. 2017). Vaikka internet ja sosiaalinen media tarjoavat yhteisöille monenlaisia tehokkaita tapoja jakaa kulutettavaa informaatiota, luoda uusia joustavia ja tuottoisia palveluita ja yhdistää ihmisiä lähellä ja kaukana, ne eivät ole vaarattomia. Nettirikollisuus ja -häirintä edustavat tämänhetkisiä edelleen kasvavia haittoja ja vaikeita ongelmia liittyen internetin ja sosiaalisen median käyttäjiin (Sorrentino ym. 2023).

Nettihuhrkokemuksien nousu voidaan liittää useampaan tekijään, mukaan lukien internetin ja sosiaalisen median läpitunkevaan ja alati kasvavaan käyttöön työelämässä ja arjessa. Tämä kasvu voi johtaa siihen, että yksilöiden riski joutua rikollisten tai häiriköiden kohteeksi internetissä kasvaa. Nettirikolliset käyttävät

hyväkseen internetin tarjoamaa anonymiteettiä ja valtioiden välisten rikollisuuslakien eroja, jotka vuorostaan voivat vaikeuttaa kansainvälisten lainvalvojien yhteistyötä. Internetin ja sosiaalisen median alustojen laajat käyttötavat tarjoavat alati kasvavan määrän potentiaalisia uhreja motivoituneille rikollisille, joiden ei tarvitse välittää valtioiden fyysisistä rajoista (Hawdon, 2021).

Väitöskirjani koostuu neljästä artikkelista, jotka kaikki koskevat nettihuhrkokemuksien eri puolia. Tutkimuksellani pyrin ensisijaisesti selvittämään kuinka persoonallisuustekijöiden integrointi parantaa rutiinitoimintojen teorian (Cohen & Felson, 1979) käytettävyyttä nettihuhrutkimuksessa. Toiseksi pyrin saamaan ymmärryksen siitä, jos ja miten tekijät nettihuhrkokemuksen taustalla vaihtelevat eri kulttuurien välillä. Kolmanneksi pyrin tutkimaan, kuinka merkittävät yhteiskunnalliset ja työelämän muutokset vaikuttavat internetissä rikoksen uhriksi joutumiseen.

Nettihuhrkokemus, oli kyse rikoksesta tai häirinnästä, on monitahoinen ilmiö, johon vaikuttavat useat tekijät, kuten persoonallisuuspiirteet, netinkäyttötavat, käyttäytyminen verkossa, sosiaaliset muutokset ja riskialttiit rutiinit. Kaikki päivittäiset rutiinit eivät ole itsessään vaarallisia. Jotkin rutiinit voidaan lukea nettihuhrkokemuksilta suojeleviksi rutiineiksi. Väitöskirjassani oletan, että samoja periaatteita voidaan soveltaa persoonallisuuspiirteisiin. Nettirikosuhriksi joutumisen riskin ratkaisevien tekijöiden ymmärtämistä voidaan hyödyntää tutkimalla tekijöitä, jotka laskevat samaa riskiä.

Näiden nettirikosuhrikokemuksiin vaikuttavien tekijöiden selittäminen osoittautui vaikeaksi, sillä nettirikosuhrikokemuksiin ja nettihäirintäuhrikokemuksiin vaikuttavat tekijät vaihtelivat tarkasteltujen valtioiden välillä. Vaihtelu osoittaa, että nettirikosuhrikokemuksien vähentämiseksi tarvitsemme erilaisia lähestymiskeinoja. Lähestymiskeinoista tär-

keimpänä alleviivaisin teoriainegroivan mallin. Yhdistämällä rutiinotoimintojen teorian ja muita vakiintuneita kriminologian, psykologian ja sosiaalipsykologian teorioita, saamme avaramman käsityksen nettiuhrikokemusten taustalla vaikuutavien syiden dynamiikasta. Tällaista lähestymistapaa voidaan hyödyntää kehittämään tehokkaampia preventiivitekniikoita ja toimintatapoja erilaisiin kulttuurillisiin ja sosiaalisiin konteksteihin.

Rutiinotoimintojen teoria (Cohen & Felson, 1979), jota käytin pohjana teorioiden integraatioille, lähtee liikkeelle ajatuksesta, että riski rikoksen tekemiselle on korkeimmillaan, fyysisesti tai digitaalisesti, kun motivoitunut rikollinen kohtaa potentiaalisen kohteen tilanteessa, josta puuttuu rikoksen ehkäisevä toimija. Tämä teoria yhdistettynä yleiseen rikosteoriaan, yhteenkuuluvuuden hypoteesiin (Baumeister & Leary, 1995), ja viiteen suureen persoonallisuuspiirteeseen, tarjoaa toimivan tavan lähestyä nettiuhrikokemusten syiden tutkimista.

Cohenin ja Felsonin (1979) rutiinotoimintojen teorian integrointi muihin teorioihin on elintärkeää useasta syystä. Teoria keskittyy rikollisuuden tilannenäkökulmaan, painottaen, että rikollisuutta esiintyy todennäköisemmin, kun tietyt olosuhteet täyttyvät. Koska tämä teoria painottaa tilannenäkökulmaa, sitä voidaan täydentää persoonallisuusteorioilla, sillä persoonallisuuspiirteet vaikuttavat sekä riskialttiiden tilanteiden todennäköisyyteen että niiden lopputulokseen. Näin ollen, yhdistämällä teorioita voimme luoda laajemman käsityksen siitä, millaiset tekijät vaikuttavat rikosuhrikokemuksiin.

Kaikki persoonallisuuspiirteet eivät lisää riskiä joutua nettirikoksen uhriksi. Jotkin piirteet, kuten hallinnan tunne — eli kokemus omasta kyvykkyydestä kontrolloida ympäristöä ja omia tekoja — voivat toimia suojaavina tekijöinä nettiuhrikokemusten ehkäisyssä. (Pearlin & Schooler, 1978).

Yleinen rikosteoria (Gottfredson & Hirschi, 1990) esittelee itsekontrollin käsitteen, joka on keskeinen tekijä rikoskäyttäytymisen ja uhriksi joutumisen ennustamisessa. Yksilöt, joiden itsekontrolli on heikompi, todennäköisemmin osallistuvat riskialttiiseen nettitoimintaan, joka altistaa heidät nettirikosuhrikokemuksille. Itsekontrollin puute ilmenee erilaisina piirteinä, joista tutkimustyössäni olen käyttänyt impulsiivisuutta.

Yhteenkuuluvuuden hypoteesi (Baumeister & Leary, 1995), joka tutkimusartikkeleissani viittaa yksinäisyyden tunteeseen, lisää yhden tason, korostaen sosiaalisten yhteyksien tärkeyttä roolia ja sitä, kuinka yksinäisyys vaikuttaa yksilöiden nettikäyttäytymiseen. Ihmiset, jotka kokevat olevansa ulkopuolisia, saattavat etsiä netistä sosiaalisia kanssakäymisiä, mikä lisää riskiä altistua mahdollisille rikoksille.

Viisi suurta persoonallisuuspiirrettä (John & Srivastava, 1999; McCrae & Costa, 2003) tarjoavat viitekehyksen, jonka avulla voidaan ymmärtää, kuinka yksilöiden väliset erot persoonallisuuspiirteissä voivat vaikuttaa nettirikosuhrikokemuksen todennäköisyyteen. Esimerkiksi erityisen avoimet yksilöt osallistuvat todennäköisemmin keskusteluihin verkossa vieraiden kanssa, kun taas pikkutarkat yksilöt noudattavat yleensä enemmän varotoimia suojautuakseen. Yhdistämällä näitä teorioita rutiinotoimintojen teorian (Cohen & Felson, 1979) kanssa, toivoin voivani kehittää mallin syvällisemmälle ymmärrykselle siitä, kuinka tilannetekijät ja yksilöiden piirteet toimivat vuorovaikutuksessa nettirikosuhrikokemuksissa.

Tutkimusartikkelini I ja III (Mikkola ym. 2020; Mikkola ym. 2022) korostavat teorioiden yhdistämisen tärkeyttä valtioiden välisissä tutkimuksissa, sillä tutkimustulokset osoittavat kuinka taustatekijät vaikuttavat kyberrikollisuuden uhriksi joutumiseen ja nettihäirinnän uhriksi joutumiseen, mutta myös kuinka suojaustoimenpiteet nettihäirintäuhrikokemuksissa

vaihtelevat kulttuureittain ja maittain. Nämä tulokset näyttävät kuinka tekijät vaihtelevat, mutta eivät kerro miksi ne vaihtelevat. Tämä avaa tilaa jatkotutkimukselle ilmiön syiden ymmärtämiseksi.

Tutkimusartikkelit II ja IV (Mikkola, 2021; Mikkola ym. 2024) olivat kansallisia tutkimuksia koskien nettirikosuhrikokemuksia suomalaisten nuorten ja nuorten aikuisten, sekä työikäisten keskuudessa. Artikkelin IV tulokset osoittavat, että nettirikosuhrien määrä kasvaa jatkuvasti sekä sen, miten persoonallisuuspiirteet vaikuttavat uhriksi joutumisen riskiin. Se osoittaa meille myös, että työvoiman kokiessa merkittäviä muutoksia, nämä muutokset voivat tuoda lisää mahdollisuuksia rikollisille hyökätä kohteisiinsa.

Tutkimukseni korostaa sitä, kuinka tietyt persoonallisuuspiirteet, kuten impulsiivisuus, yksinäisyys ja avoimuus, voivat lisätä riskiä uhriksi joutumiselle, kun taas piirteet kuten hallinnan tunne voi toimia suojelevina tekijöinä nettiuhrikokemuksia vastaan. Tulokset korostavat tarvetta kehittää menetelmiä nopeiden sosiaalisten muutosten hallintaan sekä yksilötason strategioita uusien nettiuhkien torjumiseksi, huomioiden kulttuuriset erot uhrikokemuksiin vaikuttavissa tekijöissä.

Integroimalla useampia vakiintuneita ja tunnistettuja teoreettisia näkökulmia voimme ymmärtää paremmin niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat nettirikosuhrikokemuksiin ja kehittää strategioita, jotka lieventävät näitä riskejä. Lievennysstrategioiden ja -menettelytapojen pitäisi ottaa huomioon se, ettei näihin riskeihin löydy ”yhden koon” ratkaisuja. Sen sijaan tarvitsemme erilaisia lähestymistapoja kasvavaan ongelmaan nettiuhrikokemuksista.

Yhteenvetona, väitöskirjani korostaa kasvavaa nettirikoksen tai nettihäirinnän uhriksi joutumisen riskiä ja tarvetta lisätutkimuksille, jotka nostavat esille nämä globaalit ongelmat. Vaikka internetiin ja sosiaalisen median pal-

veluihin liittyy riskejä, niiden käyttöä ei voida nykypäivän yhteiskunnassa välttää, sillä ne tarjoavat joustavia työskentelymahdollisuuksia ja mahdollistavat yhteydenpidon ystäviin, perheeseen, työyhteisöön ja asiakkaisiin.

KIRJALLISUUS

- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588–608. <https://doi.org/10.2307/2094589>
- Hawdon, J. (2021). Cybercrime: Victimization, perpetration, and techniques. *American Journal of Criminal Justice*, 46, 837–842. <https://doi.org/10.1007/s12103-021-09652-7>
- John, O. P., & Srivastava, S. S. (1999). *The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives*. Handbook of Personality: Theory and Research, 2, 102–138. <https://darkwing.uoregon.edu/~sanjay/pubs/bigfive.pdf>
- Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K., & Danielsson, P. (2018). *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus.
- Marchant, A., Hawton, K., Stewart, A., Montgomery, P., Singaravelu V., Lloyd, K., Daine, K., & John, A. (2017). A systematic review of the relationship between internet use, self-harm and suicidal behaviour in young people: The good, the bad and the unknown. *PLOS ONE*, 12(8), e0181722. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0181722>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood a five-factor theory perspective* (2. painos). Guilford Press.

- Morgan, S. (2020). Cybercrime to cost the World \$10.5 Trillion Annually by 2025. *Cybercrime Magazine*. <https://cybersecurityventures.com/hackerpocalypse-cybercrime-report-2016/>
- Pearlin, L. I., & Schooler, C. (1978). The structure of coping. *Journal of Health and Social Behavior*, 19, 2–21. <https://doi.org/10.2307/2136319>
- Sorrentino, A., Sulla, F., Santamato, M., di Furia, M., Toto, G.A., & Monacis, L. (2023). Has the COVID-19 pandemic affected cyberbullying and cybervictimization prevalence among children and adolescents? A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20, 5825. <https://doi.org/10.3390/ijerph20105825>
- Tran, H. G. N., Thai, T. T., Dang, N. T. T., Vo, D. K., & Duong, M. H. T. (2023). Cybervictimization and its effect on depression in adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(2), 1124–1139. <https://doi.org/10.1177/15248380211050597>